

La Costituziun

Costituziun dla Republica Taliana¹⁾

Le Surastant provitore dl Stat

do avèi odù la deliberaziun d'Assemblea Costituënta che à aprovè tla sentada di 22 de dezèmber dl 1947 la Costituziun dla Republica Taliana, do avèi odù la desposiziun finala XVIII dla Costituziun,

promulghèia

la Costituziun dla Republica Taliana te chësc test:

PRINZIPS FONDAMENTAI

Articul 1

- 1) La Talia é na Republica democratica fondada sòn le laùr.
- 2) La sovranité é dl popul che la eserzitèia tles formes y ti limicì dla Costituziun.

Articul 2

- 1) La Republica reconësc y garantësc i dèrc inviolabli dla porsona, sides sciöche porsona singola che tles formaziuns soziales olache süa personalité se svilupèia, y se damana l'ademplimènt di dovèis indispensabli de solidarieté política, economica y sozuala.

Articul 3

- 1) Düc i zitadins à la medema dignité sozuala y é anfat dan la lege, zënza desvalianza de sès, raza, lingaz, religiun, minunghes politiches, condiziuns personales y soziales.
- 2) Al é n dovèi dla Republica tò demez i impedimènc economics y soziai che tègn sö, limitan avisa la liberté y l'avalianza di zitadins, le svilup plègn dla porsona umana y la partezipaziun efetiva de düc i laurané al'organisaziun política, economica y sozuala dl Paìsc.

Articul 4

- 1) La Republica ti reconësc a düc i zitadins le dèrt al laùr y sostègn les condiziuns tres chères che chësc dèrt po gni realisé.
- 2) Vigni zitadin à le dovèi de eserzitè n'ativité o na funziun che portes pro al progrès material o spiritual dla sozieté, aladò de sües poscibilitès y de ch'al ô.

¹⁾ Publicada tla G.O. di 27 de dezèmber dl 1947, n. 298, ediziun straordinaria; la Costituziun é gnüda aprovada dal'Assemblea Costituënta ai 22 de dezèmber dl 1947, promulgada dal Surastant provitore dl Stat ai 27 de dezèmber dl 1947 y é jüda en forza al pröm de jenà dl 1948.

Articol 5

- 1) La Republica, òna y indivisibla, reconësc y sostëgn les autonomies locales, realisëia ti sorvisc che depënn dal Stat la majera decentralisaziun amministrativa, adateia i prinzijs y les metodes de süa legislaziun ai bojëgn d'autonomia y dla decentralisaziun.

Articol 6

- 1) La Republica defënn les mendranzes linguistiches cun normes aposta.

Articol 7

- 1) Le Stat y la Dlijia catolica é, vignun te so raiun, independënc y sovranns.
- 2) Sü raporç é regolà dai Trataç Laterans. Les mudaziuns di Trataç n'à nia debojëgn dl prozedimënt preodü por les revijiuns dla Costituziun, sce tramesdöes les perts les à azetades.

Articol 8

- 1) Dötes les confesciuns religiozes é lëdies anfat dan la lege.
- 2) Les confesciuns religiozes desfarëntes da chèra catolica à le dërt de se organisé aladò de sü statuç, tan inant che ares ne va nia contra l'ordinamënt iuridich talian.
- 3) Sü raporç cun le Stat vëgn regolà legalmënter sön la basa de acordanzes cun sües rapresentanzes.

Articol 9

- 1) La Republica sostëgn le svilup dla cultura y la inrescida scientifica y tecnica.
- 2) Ara defënn la contrada y le patrimoine storich y artistich dla Naziun.

Articol 10

- 1) L'ordinamënt iuridich talian s'adateia ales normes dl dërt internaziunal reconesciüdes normalmënter.
- 2) La condiziun iuridica dl forest vëgn regolada dala lege aladò dles normes y di trataç internaziunai.
- 3) Le forest, a chèl che al ne ti vëgn nia lascé eserzitè a na manira efetiva les libertés democratives garantides dala Costituziun taliana te so Païsc, à le dërt d'asil tl teritore dla Republica aladò dles condiziuns stabilides dala lege.
- 4) L'estradiziun dl forest por reac politics ne n'é nia conzedüda.

Articol 11

- 1) La Talia refodëia la vera sciöche stromënt de ofenüda dla liberté de d'atri popui y sciöche meso de ressoluziun de conflic internaziunai; ara aconsënt, te condiziuns de parité cun d'atri Staç, ales limitaziuns de sovranité che va debojëgn por n ordinamënt che garantësces la pësc y la iustizia danter les Naziuns; ara sostëgn y favorësc les organizaziuns internaziunales che s'orientëia a chèsc fin.

Articol 12

- 1) La bandira dla Republica é le tricolorü talian: vërt, blanch y cöce, cun trei strisciores verticales granes anfat.

PERT I
DËRÇ Y DOVËIS DI ZITADINS

TITUL I
Raporç zivii

Articol 13

- 1) La liberté personala é inviolabla.
- 2) Al ne vëgn ametü degóna forma de detenziun, de ispeziun o percuisiziun personala, no val' atra limitaziun dla liberté personala, ater co por n at motivé d'autorité iudiziara, y ma ti caji y tles manires odüs danfora dala lege.
- 3) Te caji ezeziunai de bojëgn y prescia, dà dant espressamënter dala lege, po l'autorité de segurëza publica adotè provedimënc provisorii, che mëss ti gnì lascià alsavèi te carantot ores al'autorité iudiziara, y sce chèsta ne i convalidëia nia tles carantot ores suandëntes, vëgni conscidrà revocà y ai romagn zënza faziiun.
- 4) Al vëgn straufé vigni violënza fisica y morala ti confrunc de porsones sotmetüdes cochessí a limitaziuns dla liberté.
- 5) La lege stabilësc i limic mascimai dla detenjiun preventiva.

Articol 14

- 1) Le domizil é inviolabl.
- 2) Dailò ne pon nia esegui ispeziuns o percuisiziuns o secuestri, ater co ti caji y tles manires stabilis dala lege aladò dles garanzies scrites dant por la sconanza dla liberté personala.
- 3) I azertamënc y les ispeziuns por rajuns de sanité y de segurëza publica, o por fins economics y fiscai, vëgn regolà da leges speziales.

Articol 15

- 1) La liberté y la socretëza dla corespondënza y de vigni atra forma de comunicaziun é inviolables.
- 2) Ares po ma gnì limitades tres n at motivé d'autorité iudiziara cun les garanzies stabilides dala lege.

Articol 16

- 1) Vigni zitadin po ji intoronni y stè liberamënter te vigni pert dl teritore nazional, tl respet dles limitaziuns che la lege stabilësc en general por rajuns de sanité o de segurëza. Degóna limitaziun ne po gnì determinada da rajuns politiches.
- 2) Vigni zitadin po lascé le teritore dla Republica y gnì derevers, tl respet di dovëis legai.

Articol 17

- 1) I zitadins à le dërt de se incunté pazificamënter y zënza ermes.
- 2) Por les incuntades ne val nia debojëgn de n preavis, gnanca por chères te posc daveré al publich.
- 3) Les incuntades te n post publich ti mëss gnì lasciades alsavèi danfora ales autoritës, che po ma les proibì por rajuns cumprovades de ordinn o de segurëza publica.

Articol 18

- 1) I zitadins à le dèrt de se assozié liberamènter zënza autorizaziun por fins che ne ti vègn nia proibis ales singoles porsones dala lege penala.
- 2) Les assoziaziuns socrètes y chères che mira, inçe indiretamènter, a fins politics tres organisaziuns de carater militar é proibides.

Articol 19

- 1) Düc à le dèrt de detlarè liberamènter süa fede religiosa, anfat te ói forma, da susc o te n'assoziazium, de fà propaganda y de eserzitè tl privat o tl publich le cult, tan inant che ara ne se trata nia de rituai cuntra la morala.

Articol 20

- 1) Le carater etlesiastich y le fin dla religiun o dl cult de n'assoziazium o istituziun ne po nia ester la gauja no de limitaziuns legislatives speziales, no de groaries fiscales speziales por süa costituziun, capacità iuridica y vigni forma de ativité.

Articol 21

- 1) Düc à le dèrt de manifestè liberamènter so pinsier cun la parora, le scrit y vigni ater meso de difujiun.
- 2) La stampa ne po nia gni sotmetüda a autorizaziuns o zensöres.
- 3) Al é ma concedü da fà n secuester sòn la basa de n at motivé d'autoritè iudiziara tl caje de delic, por chi che la lege sòn la stampa le autorizèia espressamènter, o tl caje de violaziun dles normes che la medema lege scrí dant por l'indicaziun di responsabli.
- 4) Te de te' caji po, sce al é na gran prescia y al n'é nia atira poscibl l'intervènt d'autoritè iudiziara, le secuester dla stampa periodica gni fat da ofiziai de polizia iudiziara, che mëss atira, y mai plü tert co 24 ores dedò, fà la denunzia al'autoritè iudiziara. Sce chësta ne le convalidèia nia tles vintecater ores suandèntes, vègn le secuester aratè revochè y al ne n'à degöna faziun.
- 5) La lege po stabili cun normes de carater general, che al vègnes lascè alsavèi i mesi de finanziamènt dla stampa periodica.
- 6) Les publicaziuns stampades, i spetacui y vigni atra manifestaziun cuntra la bona cherianza é proibides. La lege stabilèsc provedimènc adata a se stravardè y a tigni jò les violaziuns.

Articol 22

- 1) A degügn ne pol ti gni tut por rajuns politiches la capacità iuridica, la zitadinanza, l'inom.

Articol 23

- 1) Degöna prestaziun personala o patrimoniala ne po gni scritta dant, ater co sòn la basa dla lege.

Articol 24

- 1) Düc por pluré dan signoria por defène sù dèrc y sù interesc legitims.
- 2) La defenüda é n dèrt inviolabl te vigni stat y degrè dl procedimènt.

- 3) Ales porsones zënza mesi ti vègnel assiguré i mesi por pluré y se defène dan vigni iurisdiziun tres istituç aposta.
- 4) La lege determinèia les condiziuns y les manires por la refata di fai iudiziar.

Articol 25

- 1) A degügn ne pol ti gni tut le vicar natural preconstituì dala lege.
- 2) Degügn ne po gni strafà ater co aladò de na lege che sides jüda en forza dan le fat cometü.
- 3) Degügn ne po gni sotmetüs a mosöres de segurèza ater co ti caji preodüs dala lege.

Articol 26

- 1) L'estradiziun dl zitadin po ma gni concedüda olache ara vègn preodüda espressamènter dales convenziuns internaziunales.
- 2) Ara ne po por degöna rajun gni ametüda por reac politics.

Articol 27

- 1) La responsabilità penala é personala.
- 2) L'acusé ne vègn nia aratè de gauja çina ala condana definitiva.
- 3) Les strafunghes ne po nia ester tratamènc che va cuntra le sèns de umanité y ares mëss miré ala reeducaziun dla porsona condanada.
- 4) La pèna de mort ne n'é nia ametüda. ²⁾

Articol 28

- 1) I funzionars y i dependènc dl Stat y di ènc publics é diretamènter responsabli, aladò dles leges penales, ziviles y amministratives, dles aziuns fates en violaziun di dèrc. Te chisc caji se destènn fora la responsabilità zivila al Stat y ai ènc publics.

TITUL II Raporc etich-soziai

Articol 29

- 1) La Republica reconèsc i dèrc dla familia sciöche sozieté naturala fondada sòn le matrimone.
- 2) Le matrimone é basè sòn l'avalianza morala y iuridica di maridà, cun i limic stabilis dala lege por garantì l'unité familiara.

Articol 30

- 1) Al é n dovèi y n dèrt di geniturs mantigni, istrui y educché i mituns, inçe sce ai é nasciüs fora dl matrimone.
- 2) Sce i geniturs ne n'é nia bugn, se crüzia la lege che al vègnes adempli sù dovèis.
- 3) La lege ti assigurèia ai mituns nasciüs fora dl matrimone vigni sconanza iuridica y sozuala compatibla cun i dèrc di componènc dla familia legitima.
- 4) La lege scrí dant les normes y i limic por la inrescida dla paternité.

²⁾ Le coma 4 é gnü mudé dal art. 1 dla lege costituzionala di 2 d'otober 2007, n. 1.

Articol 31

- 1) La Republica alisirèia cun mosöres economiches y d'atres previdënzes la formaziun dla familia y l'adempliment de sü dovëis, tignin cunt dantadöt dles families cun tröc mituns.
- 2) Ara defënn la maternité, l'infanzia y la jonëza, sostignin les istituziuns che va debojëgn por chësc fin.

Articol 32

- 1) La Republica defënn la sanité sciöche dërt fundamental dla porsona y interès dla coletivité, y ti garantësc cures debann ales porsones che nen à debojëgn.
- 2) Degügn ne po gni sforzà a n cer tratamënt sanitar, ater co tres na desposiziun de lege. La lege ne po te degun caje violè i limiç scriç dant dal respet dla porsona umana.

Articol 33

- 1) L'ert y la sciënza é lëdies y incé so insegnamënt é lède.
- 2) La Republica scrí dant les normes generales sön l'istruziun y istituësc scores statales por düc i ordinns y degra.
- 3) I ënc y i privac à le dërt de istituì scores y istituç de educaziun zënza cosç por le Stat.
- 4) La lege mëss, tl fissé i dërc y i dovëis dles scores nia statales che se damana la parificaziun, ti assicuré la plëna liberté y a sü scolaris n tratamënt scolastich anfat a chël di scolaris dles scores statales.
- 5) Al é scrit dant n ejam de Stat por l'amisciun ai ordinns y degra desvalis dles scores o por la contlujui de chisc y por l'abilitaziun al eserize profesional.
- 6) Les istituziuns de cultura alta, les universitës y les academies à le dërt de se dè ordinamënc autonomis ti limiç stabilis dales leges dl Stat.

Articol 34

- 1) La scora é daverta a düc.
- 2) L'istruziun de basa, impartida por altamo ot agn é obligatoria y debann.
- 3) Chi che à capacitës y miriç à le dërt de arjunje i degra plü alc di stüdi incé sce ai ne n'è nia i mesi.
- 4) La Republica realisèia chësc dërt cun stipendiums, assëgns ales families y d'atres previdënzes che mëss gni atribuis tres concurs.

TITUL III
Raporç economics

Articol 35

- 1) La Republica defënn le laür te dötës sües formes y aplicaziuns.
- 2) Ara se crüzia dla formaziun y dl svilup profesional di lauranç.
- 3) Ara sostëgn y favorësc les acordanzas y les organizaziuns internaziunales che se tol dant de confermè y regolè i dërc dl laür.
- 4) Ara reconësc la liberté de emigraziun, tl respet di dovëis stabilis dala lege tl interès general, y defënn le laür talian foradecà.

Articol 36

- 1) Le laurant à le dërt de ciafè n paiamënt proporziunè ala cuantité y ala cualité de so laür, y te vigni caje che tleches por assicuré a sè instès y a süa familia n'esistënza lèdia y dignitosa.
- 2) La dorada mascima dl dé de laür vëgn stabilida dala lege.
- 3) Le laurant à le dërt a n dé lède al'edema y ales vacanzas anuales paiades, y ne po nia renunzié a chësc dërt.

Articol 37

- 1) L'ëra che fej le medemo laür de n èl à i medemi dërc y le medemo paiamënt che ti speta al laurant. Les condiziuns de laür mëss consinti l'adempliment de süa funziun familiara essenziala y ti garantì ala uma y al möt na proteziun adatada speziala.
- 2) La lege stabilësc le limit minimal de eté por le laür a paiamënt.
- 3) La Republica defënn le laür di mëndri cun normes speziales y ti garantësc, cun le medemo laür, le dërt ala medema retribuiziun.

Articol 38

- 1) Vigni zitadin inabl al laür y zënza i mesi che va debojëgn por vire à le dërt al mantignimënt y al'assistënza sozuala.
- 2) I lauranç à le dërt che al sides preodü y assicuré mesi adata a sü bojëgns de vita tl caje de inzidënt, maratia, invalidité, veciaia y dejocupaziun involontara.
- 3) Chi che n'é nia bugn da laurè y chi che à n handicap à le dërt al'educaziun y ala formaziun profesionala.
- 4) Di dovëis preodüs te chësc articol se crüzia i organns y les istituziuns istituìs o sostignis dal Stat.
- 5) L'assistënza privata é lèdia.

Articol 39

- 1) L'organizaziun sindacala é lèdia.
- 2) Ai sindacaç ne ti pol nia gni imponü n ater dovèi ater co süa registraziun pro i ofizi local y zentral, aladò dles normes de lege.
- 3) La condiziun por la registraziun é che i statuç di sindacaç confermèies n ordinamënt intern sön na basa democratica.
- 4) I sindacaç registrà à personalité iuridica. Ai po, rapresentà unitariamënter en proporziun a sü iscriç, stljuje jö contrac coletifs de laür cun faziun obligatoria por düc chi che alda pro les categories a chères che le contrat se referësc.

Articol 40

- 1) Le dërt de scioper vëgn eserzitè tl cheder dles leges che le regolèia.

Articol 41

- 1) La scomenciadia economica privata é lèdia.
- 2) Ara ne po nia gni fata en contrast cun l'utilité sozuala o a na moda da ester de dann ala segurèza, ala liberté, ala dignité umana.

- 3) La lege determinëia i programs y i controis adadà a na moda che l'ativité economica publica y privata pois gnì orientada y coordinada por fins soziai.

Articul 42

- 1) La proprieté é publica o privata. I bëgnis economics é dl Stat, di ènc o de privaç.
- 2) La proprieté privata é reconosciüda y garantida dala lege, che determinëia les manires de süa cumpra, le godimënt y i limiç por garantì süa funziun sozuala y fà a na moda che ara sides azessibla por düc.
- 3) La proprieté privata po gnì espropriada por rajuns de interès general ti caji preodüs dala lege y cuntra indenisaziun.
- 4) La lege stabilësc les normes y i limiç dla sozesciun legitima y testamentara y i dèrc dl Stat sön l'arpejun.

Articul 43

- 1) Por l'ütl general po la lege resservè originariamënter o ti trasferì, tres espropriaziun y cuntra indenisaziun, al Stat, a ènc publics o a comunitàs de lauranç o de utënc, certes impreses o categories de impreses che se referësc a servisc publics essenziài o a fontanes de energia, o a situaziuns de monopol, y che à dantadöt carater de interès general.

Articul 44

- 1) Por arjunje le sfrutamënt razional dl terac y stabili raporç soziai adadà, ti imponn la lege dovëis y vincui ala proprieté privata de terac, fissa limiç a süa estenjiun aladò dles regiuns y di raiuns agrars, promöi y imponn la bonificaziun di terac, la trasformaziun dl latifond y la recostituziun dles unitès produtives; ara sostëgn la picia proprieté y la proprieté mesana.
- 2) La lege desponn provedimënc a bëgn di raiuns da munt.

Articul 45

- 1) La Republica reconësc la funziun sozuala dla cooperaziun a carater de mutualité y zënza fins de speculaziun privata. La lege sostëgn y favorësc so incremënt cun i mesi plü adadà y garantësc cun i controis che va debojëgn so carater y sües finalitès.
- 2) La lege regolëia la sconanza y le svilup dl artejanat.

Articul 46

- 1) Por la revalutaziun economica y sozuala dl laür y en armonia cun i bojëgn dla produziun, ti reconësc la Republica ai lauranç le dèrt de colaurè, aladò dles manires y ti limiç stabilis dales leges, ala gestiun dles aziëndes.

Articul 47

- 1) La Republica sostëgn y defënn le sparagn te dotes sües formes; ara regolamentëia, coordinëia y controlëia l'eserzize dl credit.
- 2) Ara favorësc l'azès dl sparagn popolar ala proprieté dl'abitaziun, ala proprieté de produziun direta y al investimënt azionar diret y indiret ti gragn compless produtifs dl Paìsc.

TITUL IV Raporç politics

Articul 48

- 1) Litadus é düc i zitadins, èi y ères, che à arjunt la majera eté.
- 2) La usc é personala y valia, lèdia y socrèta. Lité é n dovëi zivich.
- 3) La lege stabilësc i recusioç y les modalitès por l'eserzize dl dèrt de lita di zitadins residënc foradecà y garantësc süa faziun. Por chësc fin vëgnel istitui na zircostruziun Èster por la lita dles Óiamenes, a chëra che al ti vëgn assegnè n numer de sèntes litaes stabili dala norma costituzionala y aladò de criters stabilis dala lege.³⁾
- 4) Le dèrt de lité ne po nia gnì limitè ater co por incapazité zivila o por faziun de sentënza penala irevocabla o ti caji de indignité morala dà dant dala lege.

Articul 49

- 1) Düc i zitadins à le dèrt de s'assozié liberamënter te partis por tò pert democraticamënter ala determinaziun dla politica nazionala.

Articul 50

- 1) Düc i zitadins po ti presentè petiziuns ales Óiamenes por damanè provedimënc legislatifs o portè dant bojëgn generai.

Articul 51

- 1) Düc i zitadins, èi y ères, po ti rovè pormez ai ofizi publics y ales inciaries litaes te condiziuns de avalianza, aladò di recusioç stabilis dala lege. Por chësc fin sostëgn la Republica cun provedimënc aposta l'avalianza dles oportunitès danter èi y ères.⁴⁾
- 2) Por l'amisciun ai ofizi publics y ales inciaries litaes po la lege parifiché ai zitadins i Talians che ne alda nia pro la Republica.
- 3) Che che é cherdè a surantò funziuns litaes publiches à le dèrt de despone dl tēmp che va debojëgn por so ademplimēt y de conservè so post de laür.

Articul 52

- 1) La defenüda dla Patria é n dovëi sacher dl zitadin.
- 2) Le servisc militar é obliēt ti limiç y tles manires stabilides dala lege. So ademplimēt ne preiudichëia no la posiziun de laür dl zitadin, no l'eserzize di dèrc politics.
- 3) L'ordinamēt dles Forzes armades se orientëia al spirit democratich dla Republica.

Articul 53

- 1) Düc à le dovëi de portè pro ales spëises publiches aladò de süa capacité contributiva.
- 2) Le sistem tributar se orientëia a criters de progressivité.

³⁾ Coma injuntè dal art. 1 dla lege costituzionala di 17 de jenà dl 2000, n. 1.

⁴⁾ Le coma 1 é gnü integrè dal art. 1 dla lege costituzionala di 30 de mà dl 2003, n. 1.

Articol 54

- 1) Düc i zitadins à le dovèi de ester fedei ala Republica y de osservè sù Costituziun y sües leges.
- 2) I zitadins che à funziuns publiches à le dovèi da les adempli cun disciplina y onur, dan jö joramènt ti caji stabilis dala lege.

PERT SECUNDA
ORDINAMÈNT DLA REPUBLICA

TITUL I
Le Parlamènt

SEZIUN I
Les Ćiamenes

Articol 55

- 1) Le Parlamènt é metü adöm dala Ćiamena di deputac y dal Senat dla Republica.
- 2) Le Parlamènt röia ma adöm tla reuniun di componènc de tradesdöes les Ćiamenes ti caji stabilis dala Costituziun.

Articol 56

- 1) La Ćiamena di deputac vègn litada cun lita universal y diretta.
- 2) Le numer di deputac é de siscèntitrènta, dodesc de chisc vègn lità tla zircoscriziun Èster.
- 3) Düc i litadus che à compli vintecin agn le dé dles lites po gnì lità sciöche deputac.
- 4) La repartiziun dles sèntes litalas danter les zircoscriziuns vègn fata, tl respet dl numer dles sèntes litalas assegnades ala zircoscriziun Èster, despartin le numer di abitanò dla Republica, che resultèia dal'ultima cumpèda dla popolaziun, por siscèntidejedot y partin fora les sèntes litalas en proporziun ala popolaziun de vigni zircoscriziun, sòn la basa di cuoziènc intiers y di resc plü alé.⁵⁾

Articol 57

- 1) Le Senat dla Republica vègn lité sòn basa regionala, ater co les sèntes litalas assegnades ala zircoscriziun Èster.
- 2) Le numer di senaturs lità é de trèicèntichinesc; sis de chisc vègn lità tla zircoscriziun Èster.
- 3) Degöna Regiun ne po avèi manco co set senaturs; le Molise nen à dui, la Val d'Aosta un.

⁵⁾ L'art. 56 é gnü sostitui dal art. 1 dla lege costituzionala di 9 de forà dl 1963, n. 2, y daldò mudé dal art. 1 dla lege costituzionala di 23 de jenà dl 2001, n. 1.

- 4) La repartiziun dles sèntes litalas danter les Regiuns vègn fata, tl respet dl numer de sèntes litalas assegnades ala zircoscriziun Èster, do l'aplicaziun dles desposiziuns dl coma dà denant, en proporziun ala popolaziun dles Regiuns che resultèia dal'ultima cumpèda dla popolaziun, sòn la basa di cuoziènc intiers y di resc plü alé.⁶⁾

Articol 58

- 1) I senaturs vègn lità tres lita universal y diretta dai litadus che à compli 25 agn.
- 2) I litadus che à compli carant'agn po gnì lità sciöche senaturs.

Articol 59

- 1) Che che é stè Presidènt dla Republica é senatur a vita por lege, ater co sce al renunzièia.
- 2) Le Presidènt dla Republica po nominé senaturs a vita cin zitadins che à portè pro al onur dla Patria cun dèr de gragn miriò tl Ćiamp sozial, scientifich, artistich y leterar.

Articol 60

- 1) La Ćiamena di deputac y le Senat dla Republica vègn lità por cin agn.
- 2) La dorada de vigni Ćiamena ne po nia gnì prorogada ater co por lege y ma tl caje de vera.⁷⁾

Articol 61

- 1) Les lites dles Ćiamenes nöies vègn tignides tl tèmp de setanta dis dala fin de chères da denant. La pröma reuniun vègn fata aplü tert vint dis do les lites.
- 2) Ćina che les Ćiamenes nöies ne röia nia adöm vègn i podèis de chères da denant proroga.

Articol 62

- 1) Les Ćiamenes s'abina de dèrt le pröm dé nia da festa de forà y d'otober.
- 2) Vigni Ćiamena po gnì cherdada ite en via straordinaria sòn scomenciada de so Presidènt o dl Presidènt dla Republica o de n terzo de sü componènc.
- 3) Canche öna na Ćiamena se incunta en via straordinaria, vègn incé l'atra cherdada ite por lege.

Articol 63

- 1) Vigni Ćiamena lita danter sü componènc le Presidènt y l'Ofize de presidènta.
- 2) Canche le Parlamènt s'incunta te na sentada coletiva, é le Presidènt y l'Ofize de presidènta chi dla Ćiamena di deputac.

⁶⁾ L'art. 57 é gnü mudé dal art. 2 dla lege costituzionala di 27 de dezèmber dl 1963, n. 3 y dal art. 2 dla lege costituzionala di 23 de jenà dl 2001, n. 1.

⁷⁾ L'art. 60 é gnü sostitui dal art. 3 dla lege costituzionala di 9 de forà dl 1963, n. 2.

Articol 64

- 1) Vigni Āiamena adotēia so regolamēt cun la maioranza assoluta de sū componēnc.
- 2) Les sentades é publiches; porimpò po vigni Āiamena y le Parlamēt canche al rōia adōm cun tramesdōes les Āiamenes, deliberé de s'incunté te na sentada sochrēta.
- 3) Les deliberaziuns de vigni Āiamena y dl Parlamēt ne vel nia sce al ne n'è nia presēt la maioranza de sū componēnc, y sce ares ne vègn nia adotades cun la maioranza di presēnc, ater co sce la Costituziun scrī dant na maioranza speziala.
- 4) I componēnc dl Govern à le dērt, y sce damanà, le dovēi de tō pert ales sentades, incē sce ai ne fej nia pert dles Āiamenes. Ai mēss gnī ascutà sō vigni iade che ai se le damana.

Articol 65

- 1) La lege determinēia i caji de ilitabilité y de incompatibilité cun l'ofize de deputat o de senatur.
- 2) Degūgn ne po fà pert tl medemo tēmp de tramesdōes les Āiamenes.

Articol 66

- 1) Vigni Āiamena iudichēia i titui de amisciun de sū componēnc y dles gaujes de ilitabilité y de incompatibilité che s'à porté pro.

Articol 67

- 1) Vigni componēt dl Parlamēt rapresentēia la Naziun y eserzitēia sūes funziuns zēnza vinculo de mandat.

Articol 68

- 1) I componēnc dl Parlamēt ne po nia gnī cherdà a respogne dles minughes portades dant y dles usc dades jō tl eserzize de sūes funziuns.
- 2) Zēnza l'autorisaziun dla Āiamena pro chēra che al alda, ne po degun mēمبر dl Parlamēt gnī sotmetū a na percuisiziun personala o domiziliara, gnī arestè o privè a val'atra maniera dla libertè personala, o gnī tignī en detenziun, ater co en esecuziun de na sentēnza irevocabla de condana, o sce al vègn abiné sōn le fat tl laūr de comēte n delit por chēl che al é preodū che al vègnes sarè ia obligatoriamēter.
- 3) N'autorisaziun analoga vègn damanada por sotmēte i componēnc dl Parlamēt a interzetaziuns, te ói forma co mai, de sūes conversaziuns o comunicaziuns y al secuester de sūa corespondēnza.⁸⁾

Articol 69

- 1) I comēmbri dl Parlamēt ciafa na indenitè stabilida dala lege.

⁸⁾ L'art. 68 é gnū sostitui dal art. 1 dla lege costituzionala di 29 d'otober dl 1993, n. 3.

SEZIUN II La formaziun dles leges

Articol 70

- 1) La funziun legislativa vègn eserzitada deboriada da tramesdōes les Āiamenes.

Articol 71

- 1) La scomenciadia de lege ti speta al Govern, a vigni componēt dles Āiamenes y ai organns y ènc, a chi che ara ti vègn conferida da na lege costituzionala.
- 2) Le popul eserzitēia la scomenciadia de lege tres la proposta de n proiet scrit te articui da pert de altamo cincantamile litadus.

Articol 72

- 1) Vigni dessègn de lege presentè a na Āiamena vègn ejaminé aladō dles normes de so regolamēt da na comisciun y spo dala Āiamena instēssa, che l'aprovēia articulo por articulo y cun votaziun finala.
- 2) Le regolamēt stabilēsc prozedimēnc ascortà por i dessègns de lege detlarè de prescia.
- 3) Al po incē stabili te ói caji y formes che l'ejam y l'aprovaziun di dessègns de lege vègn assegnà a comisciuns, incē temporanes, metūdes adōm a na moda da respidilè la proporziun di grups parlamentars. Incē te de te' caji vègn le dessègn de lege sotmetū ala Āiamena óina sūa aprovaziun definitiva, sce le Govern o n diejimo di componēnc dla Āiamena o n cuinto dla comisciun damana che al vègnes tratè y litè dala Āiamena instēssa o che al vègnes sotmetū a sūa aprovaziun finala ma cun detlaraziun de lita. Le regolamēt determinēia les formes de publicitè di laūrs dles comisciuns.
- 4) La prozedōra normala de ejam y de aprovaziun direta da pert dla Āiamena vègn dagnora adotada por i dessègns de lege che reverda la costituziun y les lites, la delegaziun legislativa, l'autorisaziun da ratifiche trattač internazionai, l'aprovaziun di bilanc y i cuncō consuntifs.

Articol 73

- 1) Les leges vègn promulgades dal Presidēt dla Republica tl tēmp de n mēis dal'aprovaziun.
- 2) Sce les Āiamenes, vignōna cun la maioranza assoluta de sū componēnc, detlarēia sūa prescia vègn la lege promulgada tl tēmp stabili da chēsta.
- 3) Les leges vègn publicades atira do la promulgaziun y va en forza le chinejim dé do sūa publicaziun, ater co sce les leges instēsses stabilēsc n terminn desfarēt.

Articol 74

- 1) Le Presidēt dla Republica po, denant co promulghe la lege, ti damanè cun n messaje motivé ales Āiamenes na deliberaziun nōia.
- 2) Sce les Āiamenes aprovēia indō la lege, mēssera gnī promulgada.

Articol 75

- 1) Al vëgn fissé n referendum popolar por deliberé l'abrogaziun, totala o parziala, de na lege o de n at che à valur de lege, sce cincèntmille litadus o cin Aconsiadus regional se le damana.
- 2) Al ne n'è nia conzedù le referendum por les leges tributaress y de bilanz, de amnestia y de reduziun dla pëna, de autorizaziun da ratifiché tratac internaziunai.
- 3) Düc i zitadins cherdà a lité la Ciàmena di deputac à le dèrt de tò pert al referendum.
- 4) La proposta sotmetüda a referendum vëgn aprovada sce la maioranza dles porsones che à le dèrt de lité à tut pert ala votaziun, y sce al vëgn arjunt la maioranza dles usc varèntes.
- 5) La lege determinèia les modalitès de atuaziun dl referendum.

Articol 76

- 1) L'èserize dla funziun legislativa ne po nia gnì deleghè al Govern, ater co cun la determinaziun de prinzijs y criters diretifs y ma por n tèmp limitè y por ogec definis.

Articol 77

- 1) Le Govern ne po nia emanè decrec che ais valur de lege ordinara zënza la delegaziun dles Ciàmenes.
- 2) Canche le Govern adotèia, te caji straordinars de bojègn y de prescia, sot süa responsabilitè, provedimènc provisorio cun forza de lege, mëssel i presentè le medemo dé por la converjiun ales Ciàmenes che vëgn convocades aposta y se abina adòm te cin dis, incè sce ares é gnüdes descomponüdes.
- 3) I decrec perd atira süa faziun, sce ai ne vëgn nia convertis te lege tl tèmp de sessanta dis da süa publicaziun. Les Ciàmenes po porimpò regolè cun lege i raporç iuridics che vëgn da decrec nia convertis.

Articol 78

- 1) Les Ciàmenes deliberèia la condiziun de vera y ti conferèsc al Govern i podèis che va debojègn.

Articol 79

- 1) L'amnestia y la reduziun dla pëna vëgn conzedüs cun lege deliberada cun la maioranza de dui terzi di componènc de vigni Ciàmena, te vigni so articulo y tla votaziun finala.
- 2) La lege che conzed l'amnestia o la reduziun dla pëna stabilèsc le terminn por süa aplicaziun.
- 3) Te vigni caje ne po l'amnestia y la reduziun dla pëna nia gnì aplicades ai reaç cometüs do la presentaziun dl dessègn de lege.⁹⁾

⁹⁾ L'art. 79 é gnü sostitüi dala lege costituzionala di 6 de merz dl 1992, n. 1.

Articol 80

- 1) Les Ciàmenes autorizèia cun lege la ratificaziun di tratac internaziunai che é de natöra politica, o prevèiga arbitraji o regolamènc iudiziars, o porta ite mudaziuns dl teritore o groaries finanziaress o mudaziuns de leges.

Articol 81

- 1) Les Ciàmenes aprovèia vigni ann i bilanz y le decunt consuntif presentà dal Govern.
- 2) L'èserize provisorio dl bilanz ne po nia gnì conzedü ater co por lege y por periodes de indöt nia plü co cater mëisc.
- 3) Cun la lege de aprovaziun dl bilanz ne pon nia stabili tribuc nüs y spèises nöies.
- 4) Vigni atra lege che porta ite spèises nöies o majeres mëss dè dant i mesi por les curi.

Articol 82

- 1) Vigni Ciàmena po despone inrescides sön materies de interès public.
- 2) Por chësc fin nominèiera danter sü componènc na comisciun metüda adòm a na moda da respidlé la proporziun di grups desvalis. La comisciun d'inrescida invièia ia les inrescides y i ejams cun i medemi podèis y les medemes limitaziuns dl'autoritè iudiziara.

TITUL II
Le Presidènt dla Republica

Articol 83

- 1) Le Presidènt dla Republica vëgn lité dal Parlamènt te na sentada a chèra che sü componènc tol pert deboriada.
- 2) Ala lïta tölèl pert trèi delegà por vigni Regiun, lità dal Consèi regional a na moda che al vègnes garanti la rapresentanza dles mendranzes. La Valle d'Aosta à ma un n deleghè.
- 3) La lïta dl Presidènt dla Republica vëgn fata tres lïta socrèta cun la maioranza de dui terzi dl'assemblea. Do la terza lïta bàstel la maioranza assoluta.

Articol 84

- 1) Al po gnì litè sciöche Presidènt dla Republica vigni zitadin che à compli cincant'agn y à i dèrc zivii y politics.
- 2) L'inciària de Presidènt dla Republica é incompatibla cun vigni atra inciària.
- 3) Le davagn y la dotaziun dl Presidènt vëgn determinà dala lege.

Articol 85

- 1) Le Presidènt dla Republica vëgn lité por 7 agn alalungia.
- 2) Trènta dis denant che le terminn tomes, chërda ite le Presidènt dla Ciàmena di deputac na sentada a chèra che le Parlamènt y i deleg regional tol pert deboriada por lité le Presidènt dla Republica nü.
- 3) Sce les Ciàmenes é descomponüdes, o al mancia manco co trèi mëisc a süa tomanza, vëgn la lïta fata te chinesc dis dala sentada dles Ciàmenes nöies. Inurcaltan vëgnel proroghè i podèis dl Presidènt en ciària.

Articol 86

- 1) Les funziuns dl Presidënt dla Republica vëgn te vigni caje eserzitades dal Presidënt dl Senat, sce al ne po nia les adempli.
- 2) Tl caje de impedimënt permanënt o de mort o de demisciuns dl Presidënt dla Republica, chërda ite le Presidënt dla Ciamera di deputac la lïta dl Presidënt dla Republica nù te chinesc dis, ater co sce le terminn é preodü plü tert, ajache les Ciameses é descomponüdes o al mančia manco co trei mëisc a súa zessaziun.

Articol 87

- 1) Le Presidënt dla Republica é le surastant dl Stat y rapresentëia l'unité nazionala.
- 2) Al po ti ortié messaji ales Ciameses.
- 3) Al chërda ite les lïtes dles Ciameses nòies y fissa súa pröma indunada.
- 4) Al autorisëia la presentaziun ales Ciameses di dessëgn de lege sön scomenciadia dl Govern.
- 5) Al promulghëia les leges y emanëia i decrec che à valor de lege y i regolamënc.
- 6) Al chërda ite le referendum popolar ti caji preodüs dala Costituziun.
- 7) Al nominëia, ti caji indicà dala lege, i funzionars dl Stat.
- 8) Al acreditëia y s'incunta cun i rapresentanc diplomatics, al ratifichëia i tratac internazionai do avëi ciafè, sce al va debojëgn, l'autorizaziun dles Ciameses.
- 9) Al à le comando dles Forzes armades, al presidiëia le Consëi plü alt de defenüda costitui aladò dla lege, al detlarëia le stat de vera deliberé dales Ciameses.
- 10) Al presidiëia le Consëi plü alt dla magistratöra.
- 11) Al po conzede la grazia y mudé les pënes.
- 12) Al surandà les onoranzas dla Republica.

Articol 88

- 1) Le Presidënt dla Republica po deslié les Ciameses o inçe ma òna dles döes, do avëi aldi sù Presidënc.
- 2) Al ne po nia eserzitè chësta faculté ti ultimi sis mëisc de so mandat, ater co sce ai va a òna daldòt o en pert cun i ultimi sis mëisc dla legislatöra.¹⁰⁾

Articol 89

- 1) Degun at dl Presidënt dla Republica ne vel sce al ne vëgn nia cuntrafirmé dai ministri proponënc, che s'un surantol la responsabilité.
- 2) I ac che à valor legislatif y i atri ac indicà dala lege vëgn cuntrasotescric inçe dal Presidënt dl Consëi di ministri.

Articol 90

- 1) Le Presidënt dla Republica ne n'é nia responsabl dles aziuns cometüdes tl eserzize de sües funziuns, ater co por tradimënt alt o por atentat ala Costituziun.

- 2) Te chisc caji vëgnel metü tl stat de acüsa dal Parlamënt te na sentada coletiva, cun la maioranza assoluta de sù componënc.

Articol 91

- 1) Le Presidënt dla Republica fej joramënt de fedelté ala Republica y de ossevanza dla Costituziun dan le Parlamënt rové adöm te na sentada coletiva, denant co surantó sües funziuns.

TITUL III
Le Govern

SEZIUN I
Le Consëi di ministri

Articol 92

- 1) Le Govern dla Republica é metü adöm dal Presidënt dl Consëi y dai ministri, che costituësc deboriada le Consëi di ministri.
- 2) Le Presidënt dla Republica nominëia le Presidënt dl Consëi di ministri y, sön proposta de chësc, i ministri.

Articol 93

- 1) Le Presidënt dl Consëi di ministri y i ministri fej joramënt tles mans dl Presidënt dla Republica, denant co surantó les funziuns.

Articol 94

- 1) Le Govern mëss avëi la crëta de tramesdöes les Ciameses.
- 2) Vigni Ciamera conzed o revochëia la crëta tres moziun motivada litada cun apel nominal.
- 3) Tl tēmp de diesc dis da súa formaziun se presentëia le Govern ales Ciameses por ciafè la crëta.
- 4) La usc decuntra de òna o de tramesdöes les Ciameses sön na proposta dl Govern ne comporta nia le dovëi de demisciuns.
- 5) La moziun de desidënzia mëss gnì sotescrita da altamo n diejimo di componënc dla Ciamera y po impormò gnì metüda en descuscium trei dis do súa presentaziun.

Articol 95

- 1) Le Presidënt dl Consëi di ministri manajëia la politica generala dl Govern y nen é responsabl. Al mantëgn l'unité de orientamënt politich y aministratif y al sostëgn y coordinëia l'ativité di ministri.
- 2) I ministri é deboriada responsabl di ac dl Consëi di Ministri, y individualmënter di ac de sù ciamps de competënza.
- 3) La lege se crüzia dl ordinamënt dla Presidënza dl Consëi y determinëia le numer, les atribuziuns y l'organizaziun di ministers.

¹⁰⁾ L'art. 88, coma 2 é gnü sostitui dala lege costituzionala di 4 de novëmber dl 1991, n. 1.

Articol 96

- 1) Le Presidënt dl Consëi di ministri y i ministri vëgn, inçe sce ai ne n'é nia plü en ciaria, sotmetüs por i reac cometüs tl eserize de sües funziuns ala iurisdiziun ordinaria, do che le Senat dla Republica o la Ciämena di Deputac à dè l'autorisaziun, aladò dles normes stabilides cun lege costituzionala. ¹¹⁾

SEZIUN II
L'Aministraziun Publica

Articol 97

- 1) I ofizi publics vëgn organisà aladò dles desposiziuns de lege, a na moda che al vëgnes garanti le bun andamënt y l'imparzialitè dl'aministrazziun.
- 2) Tl ordinamënt di ofizi vëgnel determiné i ciamps de competënza, les atribuziuns y les responsabilitès di funzionars.
- 3) Ai posc de laür tles aministrazziuns publiches röion pormez tres concurs, ater co ti caji stabilis dala lege.

Articol 98

- 1) I impiegac publics é al sorvisc estlusif dla Naziun.
- 2) Sce ai é comëmbri dl Parlamënt ne poi nia ciafè promoziuns, ater co por anzianitè.
- 3) Cun lege pon limitè le dèrt de se scri ite te partis politics por i magistrac, i militars de cariera en sorvisc atif, i funzionars y i agënc de polizia, i representanc diplomatics y consolars foradecà.

SEZIUN III
I organs ausiliars

Articol 99

- 1) Le Consëi nazional d'economia y dl laür é metü adöm, aladò dles modalitès stabilides dala lege, da esperc y da rapresentanc dles categories produtives, te na mosöra che tëgnes cunt de süa importanza numerica y qualitativa.
- 2) Al é n organ de consulënza dles Ciämenes y dl Govern por les materies y aladò dles funziuns che ti vëgn atribuides dala lege.
- 3) Al à la scomenciadia legislativa y po portè pro al'elaboraziun dla legislaziun economica y sozuala aladò di prinziips y ti limic stabilis dala lege.

Articol 100

- 1) Le Consëi de Stat é n organ de consulënza iuridich-aministrativa y de sconanza dla iustizia tl'aministrazziun.

- 2) La Curt di cunç eserzitèia le control preventif de legitimitè sön i ac dl Govern, y inçe chël suandënt sön la gestiun dl bilanz dl Stat. Ara tol pert, ti caji y tles formes stabilides dala lege, al control sön la gestiun finanziaria di ènc che ciäfa contribuè ordinars dal Stat. Ara ti lascia alsavèi diretamënter ales Ciämenes le resultat dl control fat.
- 3) La lege garantësc l'indpendënza di dui istituç y de sü componënc dan le Govern.

TITUL IV
La Magistratöra
SEZIUN I
Ordinamënt iurisdizional

Articol 101

- 1) La iustizia vëgn aministrada tl inom dl popul.
- 2) I vicars é ma sotmetüs ala lege.

Articol 102

- 1) La funziun iurisdizionala vëgn eseritada da magistrac ordinars istituis y regolà aladò dles normes sön l'ordinamënt iudiziar.
- 2) Al ne po nia gnü istituç vicars straordinars o vicars speziai. Al po ma gnü istituç pro i organs iudziars ordinars seziuns spezialisades por certes materies, inçe cun la partezipaziun de zitadins adatà che ne toca nia pro la magistratöra.
- 3) La lege regolèia i caji y les formes dla partezipaziun direta dl popul al'aministrazziun dla iustizia.

Articol 103

- 1) Le Consëi de Stat y i atri organs de iustizia amministrativa à iurisdiziun por la sconanza ti confrunc dla Aministrazziun Publica di interesc legitims y te materies particulares indicades dala lege, inçe di dèrc sogetifs.
- 2) La Curt di cunç à iurisdiziun tles materies de contabilitè publica y te chères specificades dala lege.
- 3) I tribunai militars te tèmp de vera à la iurisdiziun stabilida dala lege. Tl tèmp de pësc ài ma la iurisdiziun por i reac militars cometüs da porsones che fej pert dles Forzes Armades.

Articol 104

- 1) La magistratöra é n ordinn autonom y independënt da vigni ater podèi.
- 2) Le Consëi plü alt dla magistratöra é presidiè dal Presidënt dla Republica.
- 3) Al toca laprò de dèrt le pröm presidënt y le procuradù general dla Curt de cassaziun.
- 4) I atri componënc vëgn lità por dui terzi da düc i magistrac ordinars danter chi dles categories desfarëntes, y por un n terzo dal Parlamënt te na sentada coletiva danter professurs ordinars de universitàs de materies iuridiches y avocac cun chinesc agn de pratica profesionala.

¹¹⁾ L'art. 96 é gnü sostitui dal art. 1 dla lege costituzionala di 16 de jenà dl 1989, n. 1.

- 5) I comëmbri lità dl Consèi romagn en óiaria cater agn alalungia y ne po nia gnì lità danù atira dedò.
- 6) Cina che ai é en óiaria ne poi nia ester scriç ite ti registri profesionai, y gnanca fà pert dl Parlamënt o de n Consèi regional.

Articol 105

- 1) Al Consèi plü alt dla magistratöra ti spétel, aladò dles normes dl ordinamënt iudiziar, les assunziuns, les assegnaziuns y i trasferimënc, les promoziuns y i provedimënc disciplinars di magistrac.

Articol 106

- 1) Les nominaziuns di magistrac vëgn fates tres concurs.
- 2) La lege sön l'ordinamënt iudiziar po conzede la nominaziun, inçe litala, di magistrac onorars por dotes les funziuns atribuides a singui vicars.
- 3) Sön proposta dl Consèi plü alt dla magistratöra pol gnì nominé sciöche aconsiadus de cassaziun, porvia de miriç straordinars, professurs ordinars de universitês de materies iuridiches y avocaç che à chinesc agn de sorvisc y é iscric ti registri speziai por les iurisdiziuns superiures.

Articol 107

- 1) I magistrac ne po nia gnì destituis. Ai ne po nia gnì dejinçiarà temporaneamënter o por tres, ai ne po nia gnì trasferis te d' atres sëntes y ai ne po nia cialè d'atres funziuns, ater co tres dezijiun dl Consèi plü alt dla magistratöra, adotada o por les rajuns y cun les garanzies de defenüda stabilides dal ordinamënt iudiziar o cun so consëns.
- 2) Le Minister dla iustizia à la faculté de invié ia l'aziun disciplinara.
- 3) I magistrac se desfarenziëia danter èi ma por la desvalianza de funziuns.
- 4) Le ministër public god dles garanzies stabilides te sù confrunc dales normes sön l'ordinamënt iudiziar.

Articol 108

- 1) Les normes sön l'ordinamënt iudiziar y sön vigni magistratöra vëgn stabilides cun lege.
- 2) La lege garantësc l'independënza di vicars dles iurisdiziuns speziales, de so Ministër public, y de chi che ne alda nia laprò, che tol pert al'aministrazion dla iustizia.

Articol 109

- 1) L'autoritè iudiziara desponn diretamënter dla polizia iudiziara.

Articol 110

- 1) Tl respet dles competënzes dl Consèi plü alt dla magistratöra, ti spétel al Ministër dla iustizia l'organisaziun y le funzionamënt di sorvisc che reverda la iustizia.

SEZIUN II Normes sön la iurisdiziun

Articol 111

- 1) La iurisdiziun vëgn atuada tres n prozès iüst regolè dala lege.¹²⁾
- 2) Vigni prozès se dejoj tl contraditore danter les perts, te condiziuns de parité, dan n vicar terzo y imparzial. La lege nen garantësc na dorada adatada.¹²⁾
- 3) Tl prozès penal garantësc la lege che la porsona acusada de n reat vëgnes informada le plü debota che ara va a na moda rerservada dla natöra y dles rajuns dl'acüsa moiüda contra d'ëra; che ara ais le tëmpe y les condiziuns che va debojëgn por arjigné ca süa defenüda; che ara pois damanè fora o fà damanè fora dan le vicar les porsones che fej detlaraziuns contra d'ëra, che al vëgnes cherdè adalersch y damanè fora porsones a süa defenüda ales medemes condiziuns dl'acüsa, y che ara pois portè dant vigni ater meso de proa a so bëgn; che ara vëgnes sostignida da n interpret sce ara ne capësc nia o ne baia nia le lingaz adorè tl prozès.¹²⁾
- 4) Le prozès penal vëgn regolè dal prinzip dl contraditore por çì che reverda la formaziun dla proa. La colpa dl imputat ne po nia gnì porvada sön la basa de detlaraziuns fates da che che, por lita lèdia, se à dagnora refusè de süa buna da gnì damanè fora dal imputat o da so defensur.¹²⁾
- 5) La lege regolèia i caji olache la formaziun dla proa ne vëgn nia fata tl contraditore por le consëns dl imputat o l'imposcibilitè ogetiva azertada, o por faziun de n comportamënt contra la lege desmostrè.¹²⁾
- 6) Düc i provedimënc iurisdizionali mëss gnì motivà.
- 7) Contra les sentënzes y contra i provedimënc sön la liberté personala, pronunzià dai organns iurisdizionali ordinars o speziai, pon dagnora fà recurs pro la Cassaziun por violaziun dla lege. Da chësta norma pon ma desvié por les sentënzes di Tribunali militars tl tëmpe de vera.
- 8) Contra les dezijiuns dl Consèi de Stat y dla Curt di cunc pon ma fà recurs pro la Cassaziun por les rajuns che reverda la iurisdiziun.

Articol 112

- 1) Le Ministër public à le dovèi de eserzitè l'aziun penala.

Articol 113

- 1) Contra i ac dla Aministrazion publica vëgnel dagnora conzedù la sconanza iurisdizionala di dèrc y di interesc legitims dan i organns de iurisdiziun ordinara o aministrativa.
- 2) Chësta sconanza iurisdizionala ne po nia gnì stlütta fora o limitada a mesi de impugnazion particulars o por certes categories de ac.
- 3) La lege determinèia çì organns de iurisdiziun che po anulè i ac dla Aministrazion publica ti caji y cun la faziun preodüda da chësta lege.

¹²⁾ Coma injuntè dal art. 1 dla lege costituzionala di 23 de novëmber dl 1999, n. 2.

TITUL V Les Regiuns, les Provinzies, i Comuns

Articul 114

- 1) La Republica é constituida dai Comuns, dales Provinzies, dales Citès metropolitanas, dales Regiuns y dal Stat.
- 2) I Comuns, les Provinzies, les Citès metropolitanas y les Regiuns é ënc autonoms cun de sù statuç, podëis y funziuns aladò di prinzijs fissà dala Constituziun.
- 3) Roma é la capitala dla Republica. La lege dl Stat regolamentëia so ordinamënt.¹³⁾

Articul 115¹⁴⁾

Articul 116

- 1) Le Friuli Venezia Giulia, la Sardegna, la Sicilia, le Trentin-Südtirol y la Valle d'Aosta à formes y condiziuns particulares de autonomia, aladò de sù statuç speziai adotà cun lege costituzionala.
- 2) La Regiun Trentin-Südtirol é constituida dales Provinzies autonomes de Trënt y de Balsan.
- 3) De plü formes y condiziuns particulares de autonomia, che reverda les materies odüdes danfora tl terzo coma dl articul 117 y les materies indicades tl secundo coma dl medemo articul ales lètres l), ma por í che à da nen fà cun l'organizaziun dla iustizia de pêsc, n) y s), po gni atribuides a d'atres Regiuns cun lege statale, sòn scomenciadia dla Regiun interessada, do avèi aldi i ënc locai, tl respet di prinzijs odüs danfora dal articul 119. La lege vëgn aprovada dales Ciameses cun la maioranza assoluta di componënc, sòn la basa de intenüda danter le Stat y la Regiun interessada.¹⁵⁾

Articul 117

- 1) Le podëi legislatif vëgn eserzitè dal Stat y dales Regiuns tl respet dla Constituziun y di vincui che vëgn dal ordinamënt comunitar y dai dovëis internaziunai.
- 2) Le Stat à la legislaziun estlusiva te chëstes materies:
  - a) politica èstera y raporç internaziunai dl Stat; raporç dl Stat cun l'Uniuin europeica; dêrt de asil y condiziun iuridica di zitadins di Staç che ne fej nia pert dl'Uniuin europeica;

¹³⁾ L'art. 114 é gnü sostitüi dal art. 1 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

¹⁴⁾ L'art. 115 é gnü abroghe dal art. 9 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

¹⁵⁾ L'art. 116 é gnü sostitüi dal art. 2 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3; çiaa inçe l'art. 10 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3:

Art. 10

- (1) Cina al adattamënt di statuç respetifs, vëgn les desposiziuns de chësta lege costituzionala aplicades inçe ales Regiuns cun statut spezial y ales provinzie autonome de Trënt y Balsan por les perts olache ares prevëiga formes de autonomia plü amples de chères bele surandades.

- b) imigraziun;
  - c) raporç danter la Republica y les confesciuns religiozes;
  - d) defenüda y Forzes armades; segurëza dl Stat; ermes, muniziuns y esplosifs;
  - e) monëda, sconanza dl sparagn y marcìa finanziares; sconanza dla concorënza; sistem monetar; sistem tributar y contabl dl Stat; avialaziun dles ressurses finanziares;
  - f) organns dl Stat y leges eletorales che alda laprò; referendums statai; lita dl Parlamënt europeich;
  - g) ordinamënt y organizaziun amministrativa dl Stat y di ënc publics nazionai;
  - h) ordinn public y segurëza, ater co la polizia amministrativa locala;
  - i) zitadinanza, stat zivil y anagrafes;
  - l) iurisdiziun y normes prozessuales; ordinamënt zivil y penal; iustizia amministrativa;
  - m) determinaziun di livi essenziail dles prestaziuns che reverda i dêrc zivii y soziai che mëss gnü garantis sòn döt le teritore nazional;
  - n) normes generales sòn l'istruziun;
  - o) previdënza soziales;
  - p) legislaziun litala, organns de govern y funziuns fundamentales de Comuns, Provinzies y Citès metropolitanas;
  - q) doganes, proteziun di confins nazionai y profilassa internaziunala;
  - r) pêisc, mosòres y determinaziun dl tèmp; coordinamënt dl'informaziun statistica y coordinamënt informatic di daç dl'aministrazion statale, regionala y locala; operes dl intelet;
  - s) sconanza dl ambiënt, dl ecosistem y di bëgns culturai.
- 3) Chëstes materies alda pro la legislaziun concorënta: i raporç internaziunai dles Regiuns y chi cun l'Uniuin europeica; le comerz cun l'èster; la sconanza y la segurëza dl laür; l'istruziun, tl respet dl'autonomia dles istituziuns scolastiches ater co chères dl'istruziun y dla formaziun profesionala; les profesciuns; l'inrescida scientifica y tecnologica y le sostëgn dl'inovaziun por i seturs produtifs; la sconanza dla sanité; l'alimentaziun; l'ordinamënt sportif; la proteziun zivila; le govern dl teritore; i porç y i aeroporç zivii; les gran rëis de trasport y de navigaziun; l'ordinamënt dla comunicaziun; la produziun, le trasport y la destribuziun nazionala d'energia; la previdënza complementara y integrativa; l'armonisaziun di bilanc publics y le coordinamënt dla finanza publica y dl sistem tributar; la valorisaziun di bëgns culturai y ambientai y la promoziun y l'organizaziun de ativitès culturales; les casses de sparagn, les casses rurales, les aziëndes de credit a carater regional; i ënc de credit fondiari y agrar a carater regional. Tles materies de legislaziun concorënta ti spétel ales Regiuns le podëi legislatif, ater co por la determinaziun di prinzijs fundamentai, rerservada ala legislaziun dl Stat.
- 4) Ales Regiuns ti spétel le podëi legislatif por döttes les materies nia rerservades espressamënter ala legislaziun dl Stat.
  - 5) Les Regiuns y les Provinzies autonomes de Trënt y de Balsan tol pert, por í che reverda les materies de süa competënza, ales dezijiuns sòn la

formaziun di ac normatifs comunitars y se crüzia dl'atuaziun y dl'esecuziun dles acordanzas internaziunales y di ac dl'Uniun europeica, tl respet dles normes de prozedöra stabilides dala lege statala, che regolamentèia les modalitèdes de eserize dl podèi sostituf t' caje che al ne gniss fat nia.

- 6) Le podèi regolamentar ti speta al Stat tles materies de legislaziun estlusiva, ater co sce deleghè ales Regiuns. Te vigni atra materia ti speta le podèi regolamentar ales Regiuns. I Comuns, les Provinziez y les Citès metropolitanes à le podèi regolamentar por ói che reverda la regolamentaziun dl'organisaziun y dl desfirmamènt dles funziuns che ti é gnüdes atribuides.
- 7) Les leges regionales tol demez vigni impedimènt che tègn sö la avalianza plèna danter èi y ères tla vita sozuala, culturala y economica, y sostègn la avalianza danter ères y èi pro l'azès ales inciaries litalas.
- 8) La lege regionala ratifichèia les intenüdes dla Regiun cun d'atres Regiuns por le miü eserize de sües funziuns, inóe tres l'individuaziun de organns coletifs.
- 9) Tles materies de süa competènza po la Regiun stlüje jò acordanzas cun Staç y intenüdes cun ènc teritoriai de n ater Staç, ti caji y tles formes regolamentades da leges statales.¹⁶⁾

Articul 118

- 1) Les funziuns amministratives ti vègn atribuides ai Comuns, ater co sce ares ti vègn surandades a Provinziez, Citès metropolitanes, Regiuns y Staç, sòn la basa di prinzijs de sussidiarieté, desfarenziaziun y adeguatèza, por assiguré so eserize unitar.
- 2) I Comuns, les Provinziez y les Citès metropolitanes à sües funziuns amministratives y chères surandades cun lege statala o regionala, aladò dles competènzes che alda laprò.
- 3) La lege statala regolamentèia les formes de coordinamènt danter le Stat y les Regiuns tles materies odüdes danfora dales lètres b) y h) dl coma 2 dl articul 117, sciöche inóe les formes de intenüda y coordinamènt tl çamp dla sconanza di bègns culturai.
- 4) Le Stat, les Regiuns, les Citès metropolitanes, les Provinziez y i Comuns sostègn la scomenciadia autonoma di zitadins, singui y assozià, por le desfirmamènt de ativitès de interès general, sòn la basa dl prinzip de sussidiarieté.¹⁷⁾

Articul 119

- 1) I Comuns, les Provinziez, les Citès metropolitanes y les Regiuns à l'autonomia finaziara por les entradas y les spèises.
- 2) I Comuns, les Provinziez, les Citès metropolitanes y les Regiuns à ressurses autonomes. Ai stabilèsc y aplichèia sù tribuc y sües entradas, a öna cun la Costituziun y aladò di prinzijs de coordinamènt dla finanza publica y dl sistem tributar. Ai partezipèia ales entradas di tribuc statai che reverda so teritore.

¹⁶⁾ L'art. 117 é gnü sostitui dal art. 3 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

¹⁷⁾ L'art. 118 é gnü sostitui dal art. 4 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

- 3) La lege dl Stat istituèsc n fonds d'avaliazion, zènza vincui de destinaziun, por i raiuns cun na mèndra capazité fiscala por abitant.
- 4) Les ressurses che vègn dales fontanes preodüdes dai comesc dessura ti conzed ai Comuns, ales Provinziez, ales Citès metropolitanes y ales Regiuns de finazié daldòt les funziuns publiches a d'ères atribuides.
- 5) Por sostigni le svilup economic, la coejiun y la solidarité sozuala, por tò demez les desvalianzes economiches y soziales, por sostigni l'eserize efetif di dèrc dla porsona, o por adempli fins desvalis dal eserize normal de sües funziuns, destinèia le Stat ressurses implü y fej intervènc speziai a bègn de certi Comuns, certes Provinziez, certes Citès metropolitanes y certes Regiuns.
- 6) I Comuns, les Provinziez, les Citès metropolitanes y les Regiuns à n so patrimon, atribui aladò di prinzijs generai determinà dala lege statala. Ai po ma s'indebitè por finazié spèises de investimènt. Al é stlüt fora vigni garanzia da pert dl Stat por i debic che ai à fat.¹⁸⁾

Articul 120

- 1) La Regiun ne po nia istituì dac de importaziun o esportaziun o transiamènt danter les Regiuns, no adotè provedimènc che tègn sö a val' moda la zircolaziun lèdia dles porsones y dles cosses danter les Regiuns, no limitè l'eserize dl dèrt de laurè indlunch tl teritore nazional.
- 2) Le Govern po agi impede i organns dles Regiuns, dles Citès metropolitanes, dles Provinziez y di Comuns, sce al ne vègn nia tigni ite les normes y i tratac internaziunai, o les normes comunitares, o tl caje de gran pericul por l'ordinn y la segurèza publica, o sce al va debojègn por sconè l'unità iuridica o l'unità economica, y dantadòt i sorvisc essenziài che reverda i dèrc zivii y soziai, zènza tigni cunt di confins teritoriai di governs locai. La lege definèsc les prozedöres por garanti che i podèis sostitufs vègnes eserizà tl respet dl prinzip de sussidiarieté y dl prinzip de colaboraziun loiala.¹⁹⁾

Articul 121

- 1) I organns dla Regiun é: le Consèi regional, la Junta y so Presidènt.
- 2) Le Consèi regional eserizèia i podèis legislatifs atribuis ala Regiun y les atres funziuns che ti é gnüdes surandades dala Costituziun y dales leges. Al po fà propostes de lege ales Ciamenes.
- 3) La Junta regionala é l'organn esecutif dles Regiuns.
- 4) Le Presidènt dla Junta rapresentèia la Regiun; al manajèia la politica dla Junta y nen é responsabl; al promulghèia les leges y emanèia i regolamènc regionali; al manajèia les funziuns amministratives delegades dal Stat ala Regiun, se conforman ales istruziuns dl Govern dla Republica.²⁰⁾

¹⁸⁾ L'art. 119 é gnü sostitui dal art. 5 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

¹⁹⁾ L'art. 120 é gnü sostitui dal art. 6 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

²⁰⁾ L'art. 121 é gnü mudè dal art. 1 dla lege costituzionala di 22 de novèmber dl 1999, n. 1.

Articol 122

- 1) Le sistem de lita y i caji de ilitabilité y de incompatibilité dl Presidënt y di atri componënc dla Junta regionala, sciöche inçe di aconsiadus regionai, vëgn regolamentà cun lege dla Regiun ti limic di prinzipls fundamentai stabilis cun lege dla Republica, che stabilësc inçe la dorada di organns litai.
- 2) Degügn ne po fà pert tl medemo tëmp de n Consëi o na Junta regionala y de öna dles Ciamenes dl Parlamënt, de n ater Consëi o de n'atra Junta regionala, o dl Parlamënt europeich.
- 3) Le Consëi lita danter sü componënc n Presidënt y n ofize de presidënza.
- 4) I aconsiadus regionai ne po nia gni cherdà a respogne por les minunghes portades dant y les usc dades tl eserzize de sües funziuns.
- 5) Le Presidënt dla Junta regionala vëgn lité cun lita universal y diretta, ater co sce le statut regional stabilësc val' d'ater. Le Presidënt lité nominëia y revochëia i componënc dla Junta. ²¹⁾

Articol 123

- 1) Vigni Regiun à n statut che determinëia, a öna cun la Costituziun, süa forma de govern y sü prinzipls fundamentai de organisaziun y funzionamënt. Le statut regolëia l'eserzize dl dërt de scomenciadia y referendum sön leges y provedimënc aministratifs dla Regiun y la publicaziun dles leges y di regolamënc regionai.
- 2) Le statut vëgn aprovè y mudé dal Consëi regional cun lege aprovada cun la maioranza assoluta de sü componënc, cun döes deliberaziuns adotades öna indò l'atra cun na palsa de altamo dui mëisc danterite. Por chësta lege ne val nia debojëgn dl sigil da pert dl Comissar dl Govern. Le Govern dla Republica po promovë la chestiun de legitimité costituzionala sön i statuç regionai dan la Curt costituzionala, te trënta dis da süa publicaziun.
- 3) Le statut vëgn sotmetü a referendum popolar, sce n cincantejimo di litadus dla Regiun o n cuinto di componënc dl Consëi regional se le damana, te trëi mëisc da süa publicaziun. Le statut sotmetü a referendum ne vëgn nia promulghè, sce al ne vëgn nia aprovè cun la maioranza dles usc varëntes.
- 4) Te vigni Regiun regolamentëia le statut le Consëi dles autonomies locales sciöche organ de consultaziun danter la Regiun y i ènc local. ²²⁾

Articol 124 ²³⁾**Articol 125**

- 1) ²⁴⁾
- 2) Tla Regiun vëgnel istitui organns de iustizia aministrativa de pröm degré, aladò dl ordinamënt stabili tres lege dla Republica. Al po inçe gni istitui sezziuns che n'à nia la sënta tl capolüch dla Regiun.

²¹⁾ L'art. 122 é gnü sostitü dal art. 2 dla lege costituzionala di 22 de novëmber dl 1999, n. 1.

²²⁾ L'art. 123 é gnü sostitü dal art. 3 dla lege costituzionala di 22 de novëmber dl 1999, n. 1, y daldó integrè dal art. 7 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

²³⁾ L'art. 124 é gnü abrogghè dal art. 9 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

²⁴⁾ Le coma 1 é gnü abrogghè dal art. 9 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

Articol 126

- 1) Cun decret motivé dl Presidënt dla Republica vëgnel desponü la descomposiziun dl Consëi regional y la destituziun dl Presidënt dla Junta che à cometü aziuns contra la Costituziun o violaziuns pesoöces contra la lege. La descomposiziun y la destituziun po inçe gni desponüdes por rajuns de segurëza nazionala. Le decret vëgn adotè do avèi aldi na Comisciun de deputac y senaturs metüda adöm por les chestiuns regionales aladò dles modalitës stabilides cun lege dla Republica.
- 2) Le Consëi regional po detlarè la desfidënza ti confrunc dl Presidënt dla Junta tres moziun motivada, sotescrita da altamo n cuinto de sü componënc, y aprovada por apel nominal cun la maioranza assoluta di componënc. La moziun po impormò gni metüda en discussiun trëi dis do la presentaziun.
- 3) L'aprovaziun dla moziun de desfidënza ti confrunc dl Presidënt dla Junta lité cun lita universal y diretta, sciöche inçe süa destituziun, so impedimënt permanënt, süa mort o sües demisciuns voluntares, porta pro ales demisciuns dla Junta y ala descomposiziun dl Consëi. Te vigni caje à les demisciuns contestuales dla maioranza di componënc dl Consëi la medema fazion. ²⁵⁾

Articol 127

- 1) Le Govern po promovë la chestiun de legitimité costituzionala dan la Curt costituzionala, te sessanta dis da süa publicaziun, sce al arata che na lege regionala vais sura la competënza dla Regiun fora.
- 2) La Regiun po promovë la chestiun de legitimité costituzionala dan la Curt costituzionala, te sessanta dis dala publicaziun dla lege o dl at che à valor legal, sce ara arata che na lege o n at che à valor legal dl Stat o de n'atra Regiun vais contra süa competënza. ²⁶⁾

Articol 128 ²⁷⁾**Articol 129** ²⁸⁾**Articol 130** ²⁹⁾

²⁵⁾ L'art. 126 é gnü sostitü dal art. 4 dla lege costituzionala di 22 de novëmber dl 1999, n. 1.

²⁶⁾ L'art. 127 é gnü sostitü dal art. 8 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

²⁷⁾ L'art. 128 é gnü abrogghè dal art. 9 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

²⁸⁾ L'art. 129 é gnü abrogghè dal art. 9 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

²⁹⁾ L'art. 130 é gnü abrogghè dal art. 9 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

Articol 131

- 1) Al vëgn costitui chëstes Regiuns:
 Piemonte;
 Valle d'Aosta;
 Lombardia;
 Trentin-Südtirol;
 Veneto;
 Friuli Venezia Giulia;
 Liguria;
 Emilia-Romagna;
 Toscana;
 Umbria;
 Marche;
 Lazio;
 Abruzzo;
 Molise;³⁰⁾
 Campania;
 Puglia;
 Basilicata;
 Calabria;
 Sicilia;
 Sardegna.

Articol 132

- 1) Cun lege costituzionala pon, do avëi aldi i Consëis regionai, despone la fujun de Regiuns che é bele o la creaziun de Regiuns nôies cun altamo n miliun de abitané, sce tan de Aconsiadus comunai da rapresentè altamo n terzo dles popolaziuns interessades se le damana, y la proposta vëgn aprovada cun referendum dala maioranza dles popolaziuns.
- 2) An po ti conzede ales Provinzies y ai Comuns che se le damana che ai vëgnes destacà da na Regiun y agregà a n'atra cun l'aprovaziun dala maioranza dles popolaziuns dla Provinzia o dles Provinzies interessades y dl Comun o di Comuns interessà, manifestada tres referendum y cun lege dla Republica, do avëi aldi i Consëis regionai.³¹⁾

Articol 133

- 1) La mudaziun dles zircoscriziuns provinziales y la istituziun de Provinzies nôies te na Regiun, vëgn stabilides cun leges dla Republica sòn scomenciadia di Comuns, do avëi aldi la Regiun instëssa.
- 2) La Regiun po costitui te so raiun Comuns nüs y mudé sües zircoscriziuns y denominaziuns cun sües leges, do avëi aldi les popolaziuns interessades.

³⁰⁾ La costituziun dl Molise sciöche regiun a pert é gnüda desponüda dala lege costituzionala di 27 de dezëmber dl 1963, n. 3.

³¹⁾ Le coma 2 é gnü mudé dal art. 9 dla lege costituzionala di 18 d'otober dl 2001, n. 3.

TITUL VI
Garanzies costituzionalas

SEZIUN I
La Curt costituzionala

Articol 134

- 1) La Curt costituzionala iudichëia:
 sòn stritaries che reverda la legitimité costituzionala dles leges y di acó che à forza legala dl Stat y dles Regiuns;
 sòn i conflic de atribuziun danter i podëis dl Stat y sòn chi danter le Stat y les Regiuns, y danter les Regiuns;
 sòn les plüres cuntra le Presidënt dla Republica, a norma dla Costituziun.³²⁾

Articol 135

- 1) La Curt costituzionala é metüda adöm da chinesc vicars nominà por n terzo dal Presidënt dla Republica, por n terzo dal Parlamënt te na sentada coletiva y por n terzo dales magistratöres plü altes ordinares y aministratives.
- 2) I vicars dla Curt costituzionala vëgn chiris fora danter i magistraç, incé en ponsiun, dles iurisdiziuns plü altes ordinares y aministratives, i professurs ordinars dles universitës de materies iuridiches y i avocaç che à n'esperienza profesionala de vint agn.
- 3) I vicars dla Curt costituzionala vëgn nominà por nü agn, pian ia dal dé che ai dà joramënt, y ne po nia gni nominà ciàmò n iade.
- 4) Canche le terminn toma destoma la incíaria y l'eserzize dles funziuns dl vicar costituzional.
- 5) La Curt lïta danter sù componënc, aladò dles normes stabilides dala lege, le Presidënt che romagn en ciaria trei agn alalungia y che po gni lité danü, tl respet a vigni moda di terminns de tomanza dl'incíaria de vicar.
- 6) L'incíaria de vicar dla Curt ne va nia a òna cun chëra de comëmber dl Parlamënt, de n Consëi regional, cun l'eserzize dla profesciun de avocat y cun vigni atra incíaria o funziun dada dant dala lege.
- 7) Pro les prozedöres de plüra cuntra le Presidënt dla Republica vëgnel cherdè, dlungia i vicars ordinars dla Curt, sèdesc comëmbri traç ala niza da na lista de zitadins che à i recusioç por gni lità sciöche senatur, che le Parlamënt mët sö vigni nü agn tres lïta cun les medemes modalitës stabilides por la nominaziun di vicars ordinars.³³⁾

³²⁾ L'art. 134 é gnü mudé dal art. 2 dla lege costituzionala di 16 de jenà dl 1989, n. 1.

³³⁾ L'art. 135 é gnü sostituì dal art. 1 dla lege costituzionala di 22 de novëmber dl 1967, n. 2; le coma 7 é gnü mudé daldò dal art. 2 dla lege costituzionala di 16 de jenà dl 1989, n. 1.

Articul 136

- 1) Sce la Curt detlarèia l'ilegimité costituzionala de na norma de lege o de n at che à forza legala, ne n' à la norma plü degöna faziun dal dé do la publicaziun dla dezijiun.
- 2) La Dezijiun dla Curt vëgn publicada y ti vëgn comunicada ales Óiamenes y ai Consëis regionai interessà, a na moda che ai se crüzies aladò dles formes costituzionales, sce ai arata che al vais debojëgn.

Articul 137

- 1) Na lege costituzionala stabilësc les condiziuns, les formes, i terminns de proponibilitè di iudizi de legimité costituzionala y les garanzies d'independënza di vicars dla Curt.
- 2) Cun lege ordinaria vëgnel stabili les atres normes che va debojëgn por la Costituziun y le funzionamënt dla Curt.
- 3) Cuntra les dezijiuns dla Curt costituzionala ne vëgnel nia conzedü da fà recurs.

SEZIUN II

Revijiun dla Costituziun. Leges costituzionales**Articul 138**

- 1) Les leges de revijiun dla Costituziun y les atres leges costituzionales vëgn adotades da vigni Óiamena cun dôes deliberaziuns, fates öna indò l'atra, cun na palsa de altamo trëi mëisc danterite, y aprovades cun la maioranza assoluta di componënc de vigni Óiamena tla secunda votaziun.
- 2) Chëstes leges vëgn sotmetüdes a referendum popolar, sce n cuinto di comëmbri de öna na Óiamena, o cincëntmile litadus, o cin Consëis regionai se le damana, te trëi mëisc da súa publicaziun. La lege sotmetüda a referendum ne vëgn nia promulgada, sce ara ne vëgn nia aprovada cun la maioranza dles usc varëntes.
- 3) Al ne vëgn nia tignì le referendum, sce la lege é gnüda aprovada tla secunda votaziun da vigni Óiamena cun la maioranza de dui terzi de sü componënc.

Articul 139

- 1) La forma republicana ne po nia ester oget de na revijiun costituzionala.

DESPOSIZIUNS TRANSITORES Y FINALES**I**

- 1) Cun la jüda en forza dla Costituziun eserzitèia le Surastant dl Stat provitore les funziuns de Presidënt dla Republica y surantol chësc titul.

II

- 1) Sce al ne n'é nia gnü costitui düc i Consëis regionai ala data dla lïta dl Presidënt dla Republica, tol ma i componënc dles dôes Óiamenes pert ala lïta.

III

- 1) Por la pröma composiziun dl Senat dla Republica vëgnel nominé cun decret dl Presidënt dla Republica senaturs, i deputac d'Assemblea Costituënta che à i recusisic de lege por diventè senaturs y che: é stà presidënc dl Consëi di ministri o de Assemblees legislatives; à fat pert dl Senat deslié; é gnüs lità altamo trëi iadi, cumpedan laprò la litaziun pro l'Assemblea Costituënta; é gnüs detlarà tomà tla sentada dla Óiamena di deputac di 9 de novëmber dl 1926; à paié jö la pëna de retlujun de altamo cin agn do na condana dl tribunal spezial fascista por la defenüda dl Stat.
- 2) Al vëgn incé nominé senaturs, cun decret dl Presidënt dla Republica, i componënc dl Senat deslié che à fat pert dla Consulta Nazionale.
- 3) An po renunzié al dërt de gnì nominà senaturs dan la firma dl decret de nominaziun. L'azetaziun dla candidatöra pro les lïtes politiches comporta la renunzia al dërt de nominaziun a senatur.

IV

- 1) Por la pröma lïta dl Senat vëgn le Molise conscidré sciöche Regiun a pert, cun le numer de senaturs che ti speta aladò de súa popolaziun.

V

- 1) La desposiziun dl art. 80 dla Costituziun por ói che reverda i tratac internazionai che porta pro a groaries finanziares o mudamënc de lege, à faziun dala data de convocaziun dles Óiamenes.

VI

- 1) Tl tëm de cin agn dala jüda en forza dla Costituziun vëgnel revijioné i organs de iurisdiziun speziai che é atualmënter, ater co les iurisdiziuns dl Consëi de Stat, la Curt di cunc y i Tribunai militars.
- 2) Te n ann dala medema data vëgnel realisé cun lege le reordinamënt dl Tribunal militar plü alt en referimënt al art. 111.

VII

- 1) Óina che al ne vëgn nia emané la lege nöia sön l'ordinamënt iudiziar en conformité ala Costituziun, osservëion inant les normes dl ordinamënt varënt.
- 2) Óina che la Curt costituzionala ne mët nia man súa ativité, vëgn la dezijiun sön les stritaries dades dant tl art. 134 tuta tles formes y ti limic dles normes varëntes dan la jüda en forza dla Costituziun.
- 3) ³⁴⁾

³⁴⁾ Le coma 3 é gnü abrogghè dal art. 7 dla lege costituzionala di 22 de novëmber dl 1967, n. 2.

VIII

- 1) Les lîtes di Consëis regionai y di organs da lité dles aministrazions provinziales vëgn scrites fora te n ann dala jüda en forza dla Costituziun.
- 2) Leges dla Republica regoleia por vigni ran dla Aministrazion publica le passaje dles funziuns statales surandades ales Regiuns. Čina che an ne s'á nia cruzié de reordiné y partí sò les funziuns aministratives danter i ênc locai, ti romàgnel ales Provinzies y ai Comuns les funziuns che ai eserzitèia atualmënter y les atres, de chères che les Regiuns ti deleghèia l'eserzize.
- 3) Leges dla Republica regoleia le passaje ales Regiuns de funzionars y dependênc dl Stat, incé dles aministrazions zentrales, che va debojëgn aladò dl ordinamënt nü. Por la formaziun de sü ofizi mëss les Regiuns tò so personal da chël dl Stat y di ênc locai, ater co te caji de bojëgn.

IX

- 1) La Republica adatèia sües leges ai bojëgns dles autonomies locales y ala competènza legislativa surandada ales Regiuns, te trèi agn dala jüda en forza dla Costituziun.

X

- 1) Ala Regiun dl Friuli Venezia Giulia, odüda danfora dal art. 116, ti vëgnel apliché provisoriamënter les normes generales dl Titul V dla secunda part, tl respet dla scondanza dles mendranzes linguistiches en conformitè al artìcul 6.

XI

- 1) Tl tēmp de cin agn dala jüda en forza dla Costituziun pon formè cun leges costituzionales d'atres Regiuns mudan la lista preodüda dal art. 131, incé sce al n'é nia les condiziuns damanades dal pröm coma dl art. 132, mo tl respet dl dovèi de aldi les popolaziuns interessades.

XII

- 1) Al é proibí da reorganisé sot a cí forma co mai le parti fascista deslié.
- 2) Desvian dal art. 48 vëgnel stabili cun lege, por aplü cin agn dala jüda en forza dla Costituziun, i limicé temporanns dl dèrt de lita y de litabilitè por i capi responsabli dl rejim fascista.

XIII

- 1) [I comèmbri y i descendênc de Čiasa Savoia ne n'é nia litadus y ai ne po no surantò inciaries publiches, no inciaries litalas. ³⁵⁾
- 2) [Ai ex resc de Čiasa Savoia, a sües fomenes y a sü descendênc èi ti êl proibí da gni y sojornè tl teritore nazional. ³⁵⁾
- 3) I bēgns sòn le teritore nazional di ex resc de Čiasa Savoia, de sües fomenes y de sü descendênc èi, ti va al Stat. I trasferimènc y les costituziuns de dèrc reai sòn chisc bēgns, realisà do i 2 de jügn dl 1946, ne vel nia.

³⁵⁾ I comesc 1 y 2 ne vel nia plü pian ia dala data de jüda en forza dla lege costituzionala di 23 d'otober dl 2002, n. 1.

XIV

- 1) I titui nobiliars ne vëgn nia reconosciüs.
- 2) I predicac di titui nobiliars che gnò bele adorà dan i 28 d'otober dl 1922, vel sciöche pert dl inom.
- 3) L'Ordinn maurizian vëgn mantigni sciöche ènt d'ospedal y funzionèia aladò dles manires stabilides dala lege.
- 4) La lege regoleia la sopresciun dla Consulta araldica.

XV

- 1) Cun la jüda en forza dla Costituziun vëgn le decret legislatif lüchtenenzial di 25 de jügn dl 1944, n. 151 sòn l'ordinamënt provisory dl Stat, mudé te lege.

XVI

- 1) Tl tēmp de n ann dala jüda en forza dla Costituziun vëgnel invié ia la revijiun y le coordinamënt cun chësta dles leges costituzionales da denant, che ne n'é nia gnüdes abrogades esplizitamënter o implizitamënter čina šëgn.

XVII

- 1) L'Assemblea Costituènta gnarà cherdada ite da so Presidènt por deliberé, čina ai 31 de jenà dl 1948, sòn la lege por la lita dl Senat dla Republica, sòn i statuè regionalai speziai y sòn la lege por la stampa.
- 2) L'Assemblea Costituènta po gni convocada čina al dé dles lîtes dles Čiamenes nöies, sce al va debojëgn de deliberé ti čiamps surandà a süa competènza dai artìculi 2, pröm y secundo coma, y 3, pröm y secundo coma, dl decret legislatif di 16 de merz dl 1946, n. 98.
- 3) Te chësc tēmp romagn les Comisciuns permanèntes tl'inciaria. Chères legislatives ti ortièia inant al Govern i dessēgns de lege che ti é gnüs menà cun laprò osservaziuns y propostes de emendamènc, sce al va debojëgn.
- 4) I deputac po ti presentè interrogaziuns cun domanda de risposta scritta al Govern.
- 5) L'Assemblea Costituènta vëgn cherdada ite, aladò dl secundo coma de chësc artìcul, da so Presidènt sòn domanda motivada dl Govern o de altamo duicènt deputac.

XVIII

- 1) Chësta Costituziun vëgn promulgada dal Surastant provisory dl Stat tl tēmp de cin dis da süa aprovaziun da pert dl'Assemblea Costituènta y va en forza al pröm de jenà dl 1948.
- 2) Le test dla Costituziun vëgn dè jò tl salf comun al de vigni Comun dla Republica y romagn metü fora dailò tratan döt le 1948, acioche vigni zitadin pois ti čiarè.
- 3) La Costituziun cun le sigil dl Stat gnarà metüda pro la Racoiüda ofiziala dles leges y di decreè dla Republica.
- 4) La Costituziun messarà gni osservada fedelmënter sciöche Lege fundamentala dla Republica da düc i zitadins y dai organs dl Stat.

Dada fora a Roma, ai 27 de dezember dl 1947

ENRICO DE NICOLA

Al cuntrasotescrì:

le Presidënt d'Assemblea Costituënta

UMBERTO TERRACINI

le Presidënt dl Consëi di Ministri

ALCIDE DE GASPERI

Odü: le verdasigil GRASSI